

preskrbninske pravice so ustanovičene tako, kakor civilnim državnim služabnikom, po zakonu z dné 27. grudna 1875. leta, drž. zak. št. 158. Učiteljskim osebam, ki še niso doslužile polnih 10 službenih let in so med aktivnim vojaškim ali črnovojniškim službovanjem postale vsled tega službovanja nesposobne za vojaške službe, kakor za učiteljsko službo, oziroma zajedno nesposobne za civilne zasluzke (§§ 6. in 82. zgoraj navedenega zakona), prizna se namesto odpravnine (§ 63. deželnega zakona z dné 29. mal. travna 1873. leta, dež. zak. št. 22) pokojnina v oni visokosti, kakoršna bi jim po zakonu pristajala po dovršenih desetih službenih letih.

§ 9.

Vdovam in sirotam med vojaškim ali črnovojniškim službovanjem umrlih učiteljskih oseb ostane ohranjena po skupnem službovanji umrlega utemeljena pravica do pristojbin. Kadar bi umrli še ne imel polnih deset vštavnih službenih let, tedaj imajo zaostali s tem pogojem, da je nastopila smrt vsled vojaškega ali črnovojniškega službovanja, pravico, namesto do

odpravnine po §§ 68. in 74. deželnega zakona z dné 29. mal. travna 1873, dež. zak. št. 22, do onih pristojbin, do katerih bi bili upravičeni, ko bi bil umrli že dopolnil deseto službeno leto.

Kadar se pristojbinskih pravic vdov in sirot tikajoči se vojaški predpisi ne strinjajo s takšne pravice uravnajočimi določili deželnega zakona z dné 29. malega travna 1873. leta, dež. zak. št. 22, nastopiti mora na vsak način ugodnejše ravnanje, in pri tem morajo v vsakem slučaju samo po vštavnem vojaškem službovanji praviloma izhajajoče preskrbninske pristojbine zadeti vojaško-pokojninski etát, na podstavi skupnega službovanja po zgoraj navedenem deželnem zakonu morebiti pripadajoči višji znesek pa učiteljski pokojninski zaklad.

§ 10.

Mojemu ministru za bogočastje in uk je naročeno, izvršiti ta zakon.

V Mürzstegu, dné 5. vinotoka 1890.

Francišek Jožef *s. r.*

Gautsch *s. r.*

Zakaj se pričjenja pouk v ženskih ročnih delih s kvačkanjem in ne s pletenjem?*)

Kako znamenit in važen je pouk v ženskih ročnih delih, vidi se iz tega, da postaja zanimanje zanj vedno večje, da se mu je med učnimi predmeti ljudske šole dalo stalno mesto, da mu je šolski zakon odmeril snov in določil njega smoter. A bodi mi tudi dovoljeno omeniti, da je osobito v nas Slovencih ta pouk velevažen, kajti pri nas nahaja ogromno število gospodinj, kojim nedostaje spretnosti v žen-

skih ročnih delih, nedostaje pa tudi krepostij, izhajajočih iz dobro, pravilno urejenega in vestnega pouka v ročnih delih.

Vzgojniki in vzgojnice deklic naj bi nikdar ne pozabili uvaževati prirodnih svojstev njih spola in sredstev, s kojimi morejo ta svojstva zatirati, oziroma pospeševati, krepiti. Deklicam so lastnosti, kakor: nepremišljenost, raztresenost, površnost i. dr. rekla bi — skoro prirojene. Kdor pa zna in hoče uvaževati posledke teh lastnostij, ki so ženskemu spolu toliko pogubnejši nego moškemu, vporabil bode ves svoj vpliv, vso svojo pedagogično

*) Ta odgovor na članek v 24. št. p. 1. priobčimo z opomnjo, da je pisateljica prvega članka pisala na podstavi praktične izkušnje ter se ravna pri tem pouku po krajevnih razmerah, ki niso povsod jednake! Praktičnost je pač tu glavno načelo. *Ured.*

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Slovenska Bčela je l. 1850 ponatisnila Navratilov spis: „Jernej Kopitar“ iz Vedeža; str. 62 pa ima „Nekaj zastran krojenja novih besed“, spisal J. Navratil. L. 1853 str. 7—64: „Želja jezikoznanska o novem letu vsim Slovencom, posebno pisateljem slovenskim v prevdarek“ — o glagolih doveršivnih in nedoveršivnih.

Pomagal je J. Navratil vrlemu A. Janžiču, ko je l. 1850—51 spisaval svoj „Slovar slovenskega in nemškega jezika“; tudi v „Slovnici za domačo in šolsko rabo“ l. 1863 mu hvalo daje za marsiktero prijazno opombo ali popravo. Tako tudi dr. Fr. Miklošič v „Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum“ l. 1862—65. Pomagal je Cigaletu pri slovenski juridično-politični terminologiji kakor tudi sicer pri občnem državnem zakoniku; popravljal slovenske šolske knjige za c. k. šolsko knjižno založbo itd.

Ko je dr. Bleiweis l. 1850—55 so-stavljaj „Berila Slovenske“ za prve štiri gimnazijalne razrede, vravnal mu je J. Navratil več svojih spisov iz Vedeža itd. na pr.: I. Hudodelstvo matere pride po otroku na dan. Pridnost in nemarnost. Enajsta ura ali čudni strah. Vuzem v Metliki. Mladi Vukasovič. Znamenite lastnosti pajka. Kako Slovenci novo leto praznujejo. Kako se je nekdo pri vzdigovanju zaklada spekel. Otročja želja (Pesem). II. Ples kuhinjske posode. III. Pajek in pajčina. Sedmere lastavice. Pripovedka po serbski narodni. Čeh, Krok, Libuša, Přemisl. Česke pripovedke. Početek in konec janičarjev. — Dvakrat desna roka pa je bil dr. Miklošiču pri sestavljanju „Slovenskih Beril“ za višje gimnazijalne razrede l. 1853—58, kjer so posebej njegovi spisi p. V. Nekoliko pisem. Golobje domači. Delo in lenoba — po J. Šnia-

deckem. Pandirek. Kertek. Morska kača prvič ujeta. Riba beluga. Piast, iz kmeta kralj. Dositej Obradovič. Matija Čop. Riba jesetra. Deržavin. VI. Pismo mladenča. Veliki Vojvoda Karel v bitvi Aspernski. Jama Postojnska. Boleslav Hrabri in cesar Oton III. Življenje Frančiška Hladnika. Poznavanje sebe in drugih ljudi. VII. Oklic cesarstva avstrijskega — po J. Jirečku. Jernej Kopitar. Ris. Jurij Kastriotič Skenderbeg itd.

Od l. 1851 imajo Novice dokaj dopisov njegovih z Dunaja; tako na pr. je nameraval učene besede dušeslovja (psihologije) poslovenjevati, češ, da njih slovnicek, koristen zlasti v porotah, s pridjano nemško omejnico (definicijo) dá na svetlo (str. 74); str. 151 veselo opisuje slovstveno napredovanje slovensko po slavnih pisateljih p. po Miklošiču, Cigaletu, Hicingerju itd.

L. 1852—53 je jel J. Navratil v Novicah opisovati „Življenje slavnih Slovanov“. Vvod mu je jako znameniten, in nasvet njegov izvršuje kolikor toliko po „Uč. Tovarišu“ tudi „Jezičnik“; resnica ondi povedana se pa še dan danes premalo čisla mej Slovenci. Glasí se v tedanji obliki:

„Vsak narod se ponaša s svojimi slavnimi možmi, to je z možmi, ki so kaj posebno imenitnega zmodrovali ali znajdli, ter šteje njihovo imenitnost — njihovo slavo tudi sebi v čast. Spodobilo bi se toraj, da bi bil tudi naš — slovenski — narod zavoljo slovečih mož, ki so se med njim narodili, in kateri so tako rekoč svetle danice med drugimi zvezdami, — tako ponosen, kot so ponosni zavoljo svojih slavnih mož drugi narodi. Narod, ki ne časti imenitnih mož svoje kerví, narod, ki se mu serce ne širi, kadar sliši ktereга svojih

slavnih sinov imenovati, — tak narod ne vé še, kaj je kteremu narodu v čast, kaj mu je slava, — tak narod nima še pravega občutka za to, kar narodovnost imenujemo.

Zavoljo slavnih mož, ki so našega naroda, moramo in smemo, izgled družih narodov posnemaje, ponosni biti tudi za to, ker ljudje po takih bistril glavicah ves narod sodijo. Sodijo, da narod, ki ne more nobenega izmed svojih sinov imenovati, kateri bi se bil s kakim posebnim delom poslavil, je neomikaven, to je tak narod, ki ne bo nikdar omikan ali prebrisan. Taka sodba ni sicer vselej pravična, ker se marsiktera glavica morebiti le zato ne razsvetli, ker nima priložnosti — ker nima narod nikakovih šol, ali vsaj dobrih ne, da bi se mogla v njih tleča iskrica v glavici domačega sinka raznetiti in svojemu narodu z učenostjo kot svetla luč v temi svetiti. Ali sodijo vendar le tako, čeravno po krivem.

Toda naj sodijo kakorkoli, nam Slovanom se ni treba, kar se tega tiče, kratko in malo ne sramovati. Veliko mož našega velikega naroda slovanskega je živelo in jih še živi, katerih imena so v zgodovinskih bukvah s posebno častjo zapisana, v kamen z zlatimi čerkami vrezana, kaj, celó v zvezde na nebu vkovana . . .

Ali bodi Bogu potoženo, da marsikteri Slovan slovečih Slovanov še po imenu ne pozná! Ako mu je pa ime in imenitno delo slavnega moža znano, ne vé, da ga je slovanska mati rodila. — Te nevednosti si pa Slovani nismo sami krivi. Nemške bukve so nam popred po šolah in zvnaj šol rod slovečih mož slovanskega naroda rade prikrivale, ali jih celó po krivem nemškemu narodu na čast Nemece imenovali. Le posamezni učenci našega naroda, ki so slovanske bukve in novice prebirali, so resnico zvedovali. Priprosto, posebno slovensko ljudstvo, ki je malokaj slovenskega brati imelo, je od tega po malem kaj soznavalo . . .

Zdaj pa, ker — kakor mislim in želim, — tudi naši priprosti ljudje, gotovo pa vsi marljivi bravci „Novic“ že vedó, kdo je Slovenec, in da smo tudi mi Slovenci sinovi velikega slovanskega naroda, da je tedaj slave slovanskega naroda, kakor vsak drugi rod tega velikega naroda, tudi slovenski rod deležen, — zdaj — menim — je že čas, tudi Slovincem po malem od slavnih mož, od teh dragih in blišečih kamnov slovanskega naroda pripovedovati — starjim v ponòs, da so tega naroda, mlajšim pa v ponòs in izgled, — v ponòs iz ravno tistega namena, v izgled pa, da bi jih posnemali sebi in svojemu narodu na čast in slavo (str. 138) itd.*

Slovani, opisani l. 1852 str. 138—378, so (I—XI): Juri Vega, Kopernik, Ivan Gundulič, Karamzin, Dobrovski, Valvazor, Komenski, Kopitar, Krasicki, Lomonosov, Deržavin; l. 1853 str. 2—314 (XII—XXI): Dositej Obradovič, Bernolak, Cigler France Andrej, Kolár Jan, Popović Ivan, Zlatarić, Dolinar Tomaž, Raić Ivan, Krilov pa Jan Svatopluk Presl.

Razun tega kažejo Novice l. 1853 v „Jezikoslovnih pogovorih“ Navratilove razprave: „Skupnik in skutnik, oboje med Slovenci (str. 286)“. — „Kupa ali Kolpa“ (290)? — Konec skutniko-skupniške vojske (gl. Novic. 1875). Drugi pomének zastran Kolpe in Kupe (str. 323). O ravno tej stvari na odgovor gosp. Terstenjaka v 84. in 85. listu (str. 370—1). J. Navratil. — L. 1854 je priobčil v Novicah str. 350—395 jako čvrsto razpravo „Od glagolov doveršivnih“, str. 395 „Dostavek k spisom“ in in l. 1855 str. 6 še nekaj „Zastran glagolov“ z ozirom na nekatere ugovore (cf. str. 406), kar je predelano in pomnoženo v nemškem jeziku po nasvetu veljavnih jezikoslovcev p. Kurelca itd. dal na svetlo pod naslovom:

„Beitrag zum Studium des slavischen Zeitwortes aller Dialekte, insbesondere über den Gebrauch und die Bedeutung der Zeitformen in Vergleichung mit den klassischen und modernen Spra-

chen (deutsch, italienisch, französisch und englisch). Mit einer tabellarischen Übersicht in allen obigen Sprachen. Ein praktisches Handbuch beim Sprachstudium. Von J. Navratil, Offizial des k. k. obersten Gerichtshofes. Wien 1856. 8. 135. V dostavku ima nauk: „Kako treba poslovenjati „ohne dass, ohne zu“, kar so ponatisnile slovenski Novice 1855 str. 411 že iz rokopisa mnogim na korist. „Ta spis, edini te verste, uči, kako treba rabiti glagole slovenske, veršivnike in doveršivnike, po vsih časih in naklonih, z mnogimi izgledi iz sv. pisma v enajstih jezikih, nekdanjih in sedanjih v posebni dokladi, razun teh pa še z mnogoterimi drugimi izgledi, primerjaje slovenščino staroslovenščini in drugim sesticam, zlasti jugoslovenščini. S pomočjo tega spisa se bodo učili Slaveni veliko lažje prav rabiti glagole domače, pa tudi gerške, latinske, laške in francozke, — zakaj le primerjaje jezik jeziku zasledujemo posebnosti tujih jezikov in spoznavamo svojega — po besedah slavnega moža, ki pravi: „Kdor ne zna drugih jezikov, ne zna tudi svojega“, to je, on si ni v svesti pravil in posebnosti njegovih. Glagol naš je pa naj bolj zvit, naj težji, pa tudi naj imenitnejši del govora, tako da pravijo učeni jeziku slavenskemu jezik glagolski (Novic. 1855 str. 267)“. Dokaj primeren „Pretnes dela Navratilovega o glagolih“ so prinesle Novice 1856 str. 401—405 pod znakom ☞.

V Vodnikovem Spomeniku leta 1859 je o stoletnici njegovega rojstva J. Navratil pod naslovom: „Vodniku za spomin, Slovencom na korist“ nasvetoval, da bi poleg velikega nemško-slovenskega besednjaka nabirali vsi častiti domorođci vsak po svojem kraju za slovenski-nemški podnarečnik (Idiotikon) posebne be-

sede, ki so le ondot navadne, ki jih ne rabimo sploh, — tudi take izreke in pregovore, ki so le po nekterih krajih v navadi — vse do zobca tako, kakor po tistih krajih izgovarjajo in poudarjajo . . Tak besednjak je jako imeniten in koristen za jezikoznanstvo, posebno pa za glasoznanstvo, ki je steber primerjavnemu jezikoznanstvu . . Podnarečnik slovenski bode potem koristen duhovnim in sodnikom, ki imajo opraviti z ljudmi iz mnogoterih krajev . . bil bi tedaj na dvojno korist, pravi str. 186—9, na jezikoznansko in djansko, kar pojasnjuje naposled v štirih „kratkočasnicah jezikoznanskih“ iz skušnje v slovenščini in nemščini.

V Glasnik Slovénski je celó rad dopisoval J. Navratil ali s celim imenom ali sè znakom Δ; p. l. 1858 z Dunaja o raznih slovenskih veselicah ali besedah, o slovenščini drobtine slovnične (II. 67. 156); o starih knjigah slovenskih (71); opisal je učenega jezikoznanca, tudi v sanskrtu, sina slovensko-nemških starišev, ki se zove Janez Filip Vezdin (Paulinus a St. Bartholomaeo I. str. 72—75). Bóele in njih kraljestvo. Perve tri zgodbe, ki jih pametim: 1. Svatba in smert. 2. Novinci vojaški odhajajo na vojsko. 3. Bukve pa leskova mast. Poslanec cesarja rimskega v Carigradu l. 1644 (II. 193). — L. 1859: Mihél Speranski (III. 6—48). Kralj Vladislav puščavnik. Slovnične drobtine. Vraža pa sodnik. Zakaj je nehal Vedež (IV. 151)? — „Še nekaj zastran beril Miklošičevih“ napisal je J. Navratil po volji slavnega g. Miklošiča nasproti g. Raiču, ki je pretresal in popravljjal razun beril Bleiweisovih tudi Miklošičeve v Novic. 1856 in v Glasniku 1858 zv. II. (Glasnik 1859. III. str. 98—162).

zmožnost, da jih zatrè. Dobro, pravilno urejen pouk v ženskih ročnih delih je v to svrhu jeden najizdatnejših, najboljših sredstev, med tem, ko površni pouk v tem predmetu prej škoduje nego koristi, vsaj v vzgojnem pomenu. Da bode torej ta pouk zadoščeval imenitni svoji nalogi, mora biti prav urejen, t. j. po pedagoških načelih.

Pedagoško načelo od „ložjega k težjemu“ velja tu baš toliko, kolikor pri drugih predmetih. Vsak pregrešek zoper to načelo se maščuje sam in kdo pri tem največ trpi? Učiteljica največ, potem pa tudi otroci. In vendar se navzlic temu nekatere gospodičine kolegije oddaljujejo od napananega načela ter vpeljujejo kot prvo učivo mestu kvačkanja — pletenje. Pletenje ni le mnogo težje od kvačkanja za učiteljico, kakor za učenko, ono je — po izjavi slovečih zdravnikov — slabotnim deklicam jako škodljivo, umorno. Iz kakšnih vzrokov se torej kaj tacega po naših šolah godi, to je uganka. Šolski zakon vsaj stavi kvačkanje pred pletenje, in gotovo ne brez namena. Morebiti se to godi jedino iz vzroka, ker nekatera mati navadi svoje dekletce v predšolski dobi pletenja na dveh iglicah. Prav, vse hvale vredno in biti mora tako, da se gleda na praktičnost izdelkov in to ne samo po šolah na deželi, temveč tudi po mestnih šolah, kajti tudi v mestu je brezbrojno družin, katere s skrajno silo delajo za svoj obstanek — morebiti celo več in ubornejših, nego na deželi. Vendar pa praktičnost sama ne more in nam ne sme biti jedino vodilo, kam bi potem zašlè? Ali se mar s kvačkanjem ne more zadoščeovati tej zahtevi? Istotako kakor s pletenjem. Otroške kapice, podbradki, priprosti vložki za

blazine itd. itd., to vse se dá nakvačkati v prvem letu tega pouka in sicer prav lahko, med tem ko bode ona, ki pričinja s pletenjem ali celo z nogavico, komaj teh naučila in še je dvomiti, da bi deklice na ti stopinji izdelovanje nogavic prav umele. Koliko časa potrebuje samo, da privadi neukretne ročice, ki niso še nikdar imele iglic v rokah, držanja dveh kaj še petih pletilk! Koliko časa, predno jih nauči samostojnega začetka in nasnovanja zanj! Pri kvačkanji, kjer je otroku držati le jedno iglo, priuče se vsega tega igraje, kar je ti stopinji tudi najprimernejše! Kako lahko je učiteljici in učenkam drugo leto pletenje, ker so se pri kvačkanji navadile držanja in ročnih pre-gibkov, ker umo že nekaj vzorcev, ker imajo že nekaj pojmov o oblikah itd. Krivo je mnenje, da je deklicam to v tolažilo, ako se jim kvačkanje, kar vse rade delajo (seveda, ker je lahko), obljubi za prihodnje leto. Prihodnje leto! Kje je še to v otroški glavici! To mu je daljna prihodnjost, katere niti umeti prav ne more. Smelo trdim, da bode dekletce, mučeno s pletenjem, z grozo mislilo na ono prihodnje leto, češ, kaj bode šele s kvačkanjem, ako je že pletenje tako težko! Nasprotno pa sem skušena, koliko veselja do ročnih del rodi se še celo pri sicer lenobnih deklicah s kvačkanjem, katerega se skoro brez znatnega navora nauče, tako da smem reči: učiteljica, ki začenja s pletenjem, muči — v popolnem pomenu besede — sebe in deco, izgubi, reklo bi se lahko, potratí jedno leto dragega časa in mora vsled tega skrcíti učno tvarino, ali pa še kaj važnega izpusti.

Janja Miklavčič — Št. Vid.

